

לא נתנתק מן ה'מקף'

(תגובה למאמרו של הרב מיכאל אברהם)

מאמרו של הרב מיכאל אברהם מציג לפנינו את המשנה החרדית הידועה, שלפיה עם ישראל נמצא עדיין בגלות, אף בארץ ישראל, ואף תחת שלטון יהודי. עקבות משנתו הדיכטומית של הפרופ' ל, המקצצת את הנטיעות משורשן, ניכרות בו אף הן. הרב המחבר קורא בו לציבור הדתי-לאומי ומנהיגיו להיות 'אמיצים', לפקוח את עיניהם, להישיר מבט אל נוכח המציאות הקשה ולהתפכח סוף סוף מ'סימיות העין' וה'אשליה' שבהן הם נתונים, לנטוש את דרכם ולהסתפח אל נחלת ד' החרדית. ובלשון אחרת: להתייחס מן האמונה בגאולה, לנטוש את תורת מאיר ומורה דרכנו, מרן הראי"ה קוק זצ"ל, ובנו סולל נתיבותינו, הרצי"ה זצ"ל, להעדיף על פניה את המשנה החרדית ולבקש מקלט 'דתי' במדינת החרדים. ובזאת גם לחזור בנו מהתפישה האחדותית, לאמץ את התפישה הפרודית ולהיות ל'יהודי דתי וציוני חילוני'.

המחלוקת בין העמדה החרדית לזו הדתית-ציונית, הינה מהותית במובן החמור ביותר של המילה. זו אינה מחלוקת תורנית אלא קדם או מטא תורנית ואמונית. אין זו מחלוקת בענין, סעיף או פרט, אלא מחלוקת בשורש, מחלוקת בעצם האמונה ובאמונת עתנו, בדעת א-להים ובעבודתו. זוהי מחלוקת בשורש הסינתטי ובגזע הקטגוריאלי, ולא בנוף האנליטי (אם להשתמש בטרמינולוגיה שאותה למדנו הרב אברהם בספרו המחכים 'שתי עגלות וכדור פורח'). כיוון שכך, הדיון במישור האנליטי גרידא, הינו חסר שחר, תמים או מתמם, טועה או מטעה. מאמר זה אם כן, אינו עוסק בפרט מסוים, חשוב ומרכזי ככל שיהיה, אלא בכלל, בשורש. הוא אינו קורא לנו לשדרג רכיב בפרדיגמה שלנו, אלא להחליפה באחרת, בפרדיגמה גלותית ספוגת הארס הנוצרי. מבקש הוא לעקור אותנו מקרקע יניקתנו ובית גידולנו היסנתטי, ולשתול אותנו על פלגי מים של כרם חמד של הכותב.

ובכן, תודה, לא!

כתלמידי הראי"ה והרצי"ה, נמשיך כמובן לדבוק ברבותינו אלה, ללמוד ולהעמיק בתורתם על מנת לשמור, לעשות וללמד. כל הניסיונות לנצל את המצוקה שבה נמצא היום הציבור האמוני-לאומי, כדי להפטיר שוב את ה'אמרנו לכם' המפורסם והידוע, ולנסות להעבירנו על דתנו, לא יצלחו. המציאות הקשה קוראת אותנו לתשובה גדולה, עמוקה וכוללת, ולא לנסיגה, תבוסה וייאוש. כתלמידי משה רבנו, נמשיך לדבוק באמונת האחדות הא-להית, ולא נלך שולל אחר מדוחי השניות.

הרב מיכאל אברהם גם הוא להערכתך, לא ישנה את עמדתו ודעתו. המסקנה המתבקשת מכך היא שאין טעם ולא צורך בתגובה למאמר זה, מעבר להבהרה זו.

בכל זאת מצאתי לנכון להוסיף ולהגיב, מפני שמאמר זה הינו ביטוי אופייני ומחודד, לרוח רעה המנשבת במחננו בעת הזו, רוח מבבלת ומחלישה. למרבית הפלא (או לא) באה היא מכל הרוחות

בבת אחת, מבית ומחוץ, מימין ומשמאל, ממאמינים ומכופרים, מרבנים ומפוליטיקאים. אמנם עיקר הנוק נגרם כשהיא מיוצגת על ידי תלמידי חכמים. חשיפת פרצופה האמיתי של רוח זו, בעלת הלבושים השונים, בירור היותה עומדת בסתירה וניגוד מהותיים מוחלטים ליסודות אמונתנו, הצבעה על כך שהינה רוח של תבוסה וייאוש, וחסיון ראשוני מפני השפעתה השלילית, הם מטרת דברי אלה.

א. תגובה כללית

התגובה תתייחס לסגנון ולתוכן של המאמר, שני ממדיו התואמים זה לזה¹.

1. הסגנון

צר לי על הדברים הבאים, אבל אי אפשר שלא לאומרם. המאמר כתוב בסגנון לא ראוי. לא אפרט ואמנה כרוכל את כל 'פניניו' על מנת לא להיכנס למלכודת שיש בכך. מכל מקום איני יכול שלא למחות על ביזוי ציבור שלם ותלמידי חכמים שבו, שיש במאמר. זו בלבד מטרת התייחסותי הכללית לסגנונו.

אי אפשר שלא לחוש שהמאמר כתוב מעמדה פטרנליסטית ומתנשאת, חיצונית ומנוכרת, צינית ומזלזלת ברבני הציונות-הדתית, בפוליטיקאים שלה ובציבור הזה כולו. עמדה זו באה לידי ביטוי קודם כול בסגנון מעליב, ברטוריקה שיש בה מן הדמגוגיה ומן המניפולציה, תוך שהיא רצופת קביעות והכללות לא מבוססות, וגדושת ערבוב בין השערות, טענות, הערכות, עובדות ומשאלות לב. מעמדה זו, מבקש הרב אברהם - כאדם שפוי ומפוכח, רציונאלי וריאליסט, ובעיקר אמיץ - "להושיע ברוב חסדו" את רבני הציונות הדתית המקוטבים והמנותקים מציבורם, הנבוכים והטועים, סמויי העיניים והשוגים במדבר המשיחי האשלייתי שלהם, כדי להצילם בעור שיניהם, בטרם יקום עליהם גולם המשיחיות שבראו - מדינת ישראל - ויבלעם כליל, וכיו"ב...

2. התוכן

היסוד שעליו בנוי המאמר הוא הטיעון החוזר ונשנה בו שוב ושוב: כיוון שהעמדה הציונית-דתית היא אידיאולוגיה המושתתת בסך הכול על מה ש"תפס הרב קוק", תפיסה שהינה לא יותר מהערכת מציאות, ולא עמדה אמונית ("עיקרי אמונה", בלשון המחבר), לכן מחויבת היא להשתנות אל מול סירובה העיקש של המציאות הסוררת לרקוד על פי חלילה. כיוון שהקביעה שביסוד הטיעון הינה טעות חמורה ומרה של מתבונן מבחוץ, נפל היסוד הלוגי-רעיוני של כל המאמר, ואם אין יסוד אין בניין.

היחס שלנו אל הדור והמדינה הוא מעיקרי אמונת עתנו, מיוסד על אדני פז של תורת ד' תמימה משיבת נפש שיצאה מבית מדרשו של אביהם של ישראל, הראי"ה זצ"ל, האירה את אופקינו,

1. התגובה תתייחס לעיקר המאמר. יש עמי תגובה מפורטת הרבה יותר, אבל נראה לי שהיא עלולה לטשטש את העיקר. כמו כן, יש לציין, מיטבו של המאמר הוא בכמה נקודות ביקורת נכונות וצודקות, ועליהן יישר כוחו. גם אותן לא אפרט מהטעם הנ"ל.

והעמידה את הציבור הקדוש האמוני-לאומי. מרן הרב זצ"ל הכריע הכרעה נאדרת בקודש: דורנו הוא דור של גאולה, והמשיך בנו הרצי"ה ולימדנו את תוקף קדושת יום עצמאותנו, והדברים ארוכים. זו היא 'דעת תורה' במובן היותר חמור, נשגב ונורא (ולא "הרב קוק תפס..."). לא מדובר כאן בהערכת מציאות, בהשקפה, באידיאולוגיה, ובוודאי לא בפוליטיקה, אלא בראיית "עין בעין - בשוב ד' ציון". כאמור, בנפול טיעון זה, קרס המאמר מיניה וביה.

הקרקע שעליו הונח יסוד מאמרו של הרב אברהם, היא המציאות הקשה, התהליכים ההרסניים והמגמות המסוכנות המסתמנות בחברה הישראלית ובמדינת ישראל. גם 'קרקע יציבה' לכאורה זו, היא לאמיתו של דבר רעועה ומפוקפקת; לא מפני שהמציאות אינה קשה ומרה, אלא מפני שאין בכך שום חידוש, וודאי שאין בכך כדי להפתיע. זה היה סדר צמיחת התחייה מראשיתה, ממשבר ללידה, כפי שצפו חז"ל ולימדונו רבותינו. רק מי שלא למד ושימש כראוי, או שצערו מעביר אותו על דעתו, עלול להתבלבל ולהתייאש מכך. בהימוט גם הקרקע מתחת ליסוד הרעוע, לא נשאר אפילו זכר לבניין.

ולעצם ההצעה להשמיט את ה'מקף', החושפת את הגרעין האמוני הקשה של המאמר. משמעות המקף של הציונות-הדתית, הוא, לטענת הרב אברהם שזו אינה ציונות ולא דתיות במובן הרגיל. נכון מאוד, זו אינה ציונות חילונית ולא דתיות גלונית, אלא ציונות אמונית ואמוניות ארץ ישראלית, שמימין ושמאל מתקשים בהבנתה. אין כאן הרכבה, לא 'שכונות' ולא 'מזגית', אלא שני צדדים של אחדות מקורית אחת שהתפרקה עם החורבן והיציאה לגלות - האידיאה הא-להית והאידיאה הלאומית, קוב"ה ושכינתיה. כשחוזרים הכרובים ומצודדים פניהם זה אל זה בדורותינו, כשהם הולכים ומתייחדים ומתאחדים כקדם, אין הנפש רצוצת הגלות מסוגלת להבין ולהכיל זאת, והיא מכחישה או אף נלחמת ב'חידוש' הזה.

ובכן, מציע לנו הרב אברהם להשמיט את המקף, להיפטר מהמטרד המיותר, המביך והמסבך הזה, להיגאל באחת ולהיות ל"יהודי דתי וציוני חילוני".

ושוב, תודה, לא! אנחנו חפצים להיות דווקא ישראלים מאמינים וממילא ציונים מאמינים. איננו חפצים לקצץ בנטיעות ולהפריד את תיומת האחדות הא-להית של "אתה אחד ושמן אחד ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ". איננו רוצים להיות כגויים, שהפרודיות יפה להם. הנכונות לקבל בשאננות את הפרדת הדת מהמדינה, הינה אופיינית לכל הדתות ובייחוד לנצרות. גם פרופ' ל. וגם דוד בן גוריון לא יכשירו את העמדה הזו, שראשיתה קיצוץ בנטיעות, וסופה כפירה בעיקר. האחדות הא-להית והאחדותיות של החיים הישראליים, הם יסוד ושורש אמונתנו, ותכלית כל עבודתנו הוא ייחוד קוב"ה ושכינתיה.

איננו משתוקקים להיות מתלמידיו של הפרופסור המנוח, ובוודאי לא להסתפח אל המינות הארורה². איננו חפצים להפריד את השמים מהארץ, את האמונה מהתבונה, את הקדושה מהחיים, את הדת מהמדינה.

מייחלים לנו לממלכת-כהנים ולגוי-קדוש. לא נוותר על המקף המבטא את האחדות של הלאומיות והממלכתיות בישראל עם הקודש והמקדש. המקף הזה הוא הגשר שחיבר את ארמון המלך שלמה עם בית המקדש - גשר-קשר האחדות הא-להית שאף מלכת שבא ידעה להתפעל ממנו; אבל אנחנו להוותנו שכחנוהו באורך הגלות וריבוי סבלותיה. המקף הוא ו"ו החיבור, אות האחדות והרצף, הוא הביטוי לתודעת האחדות ולשאיפת הייחוד.

חפצים לנו להיות 'ישראלים מאמינים', למעלה מעלה מ'יהודים דתיים'. גם 'יהודי' וגם 'דתי' אינן מילות מפתח וערכי יסוד בתורה³. אדרבא, חיבור מחדש והכללת-העלאה של היהודי ל'ישראלי', ושל הידידות ל'אמונה', הוא ענייננו.

ב. מספר הערות נוספות

1. מצוי ורצוי

המצויאות ההווית ומה שמקובל על הרוב (לפי דעתו של הרב אברהם), הוא - לכל אורך המאמר - האמת האולטימטיבית, שאֵתה לנו אמורים ליישר קו. כמוכן, אין בזה שום היגיון, ובוודאי לא אמונה (כני"ל). לסקירת המצוי אין צורך באמונה ובתורה, אלא בשכל ישר וכלים מדעיים נכונים. ידיעת המצוי היא עניין אלמנטרי, אך ההשתעבודת לו היא כישלון אמוני וערכי חמור. רוב האנשים אינם בעלי דעה ברורה ומבוססת, אלא גולמית ויגמישה; וניתן להוביל אותם כמעט לכל כיוון. בכל זאת, כמו בחינוך, הנכון הוא לזהות את נקודת האמת העמוקה ולסייע לה לצאת אל הפועל, ולא לקחת את האמת השטחית, הגולמית, ולהעצים אותה. במישור הלאומי, זה תפקידם של תלמידי חכמים.

2. עמדת הרוב

מהו היחס של הרוב למדינת ישראל? לדעתי, רוב היהודים בארץ ובתפוצות, דתיים וחילוניים, מייחסים ערך של קדושה למדינה, גם אם אינם משתמשים במילה זו ואף סולדים ממנה. מסירות הנפש בשדות המלחמה, ההתיישבות, הפוליטיקה וכו', מעידות על כך כמאה עדים. צודקים (לשם שינוי) היהיסטוריונים החדשים בהבחנתם שהמפעל הציוני והאבות המייסדים שלו הם במהותם דתיים ומשיחיים, גם אם דיברו בשפה חילונית ואף אתיאיסטית. זאת היא המורשה הציונית עד היום. הרוב הגדול, הבריא והישר של אזרחי המדינה אוהב את עמו, מולדתו ומדינתו אהבת נפש גדולה, שבכל עת צרה וצוקה מתפרצת היא. האתגר של כולנו הוא לחשוף ולגלות זאת ביומיום, ולא חלילה לדכא זאת.

3. מצוות יישוב ארץ ישראל

עם מלוא הכבוד להכרתו של הרב אברהם את כל המדרשים, מצוות יישוב ארץ ישראל אינה עוד מצוה, וארץ ישראל אינה קניין חיצוני לאומה⁴. בהחלט צריך לברר את עניינה של ארץ ישראל לנו ולעם כולו (כנגד תפיסות תורניות מצמצמות, וכנגד תפיסות אליוליות מגושמות) ואכמ"ל.

3. עיי אורות, 'למהלך האידיאות בישראל'.

4. נראה שעמדתו נובעת מכך שאינו רואה את ספר האורות' כמקור ללימוד ולהתוויית דרך.

4. "מבצעי גוש קטיף"

אכן מבצעים אלו הם גילוי של מצוקה⁵. נכון, הם נתפשים כעניין סקטוריאלי, אבל ערכם הוא בכך שהם מתייחסים אל שורש הבעיה (האמונה, הזהות, הערכים והתרבות), ומבחנם הוא המשכם על ציר הזמן ללא קשר לגוש קטיף ולאיום ההתנתקות, והתרבותם בכמות ובאיכות. ואף על פי שבוודאי לא בזה בלבד יבוא לציון גואל, מכל מקום - מי בז ליום קטנות ולהנחת אבני בוחן? וצריך לצפות לישועה בכל הדרכים. יש כאן ראשיתה של תשובה, ואין להסיר ולכבות את האש מעל המזבח.

ג. סוף דבר

אי אפשר שלא להזדעזע מסמיות העין מלראות את התגשמות חזון הנבואה בכלל וחזון העצמות היבשות בפרט. תחיית מתים הלאומית, קיבוץ גלויות והצלת נפשות, ייבוש ביצות והפרחת השממה, רעם הגבורה ומסירות הנפש, הקמת מדינת ישראל וקוממיותה, מלחמות וניצחונות, הצמיחה הכלכלית ופריחת התורה בארץ ישראל; אבל בבית המדרש החרדי כמו מאומה לא קרה.

במחלוקת המשולשת בהערכת מה שקרה לעם ישראל בתקופתנו, יש רק שתי אפשרויות רציניות: גאולה או מעשה שטן. הדעה השלישית, שלפיה שום דבר משמעותי לא התחולל, ואנחנו כאן בארץ ישראל, במדינת ישראל, עדיין בגלות - הינה נשגבת מבינת⁶.

העמדה החיצונית והמנוכרת המוצגת במאמר - הכפירה בקץ המגולה, הניכור אל גאולתם של ישראל מצד גישה שהרצי"ה זצ"ל הגדירה כשל "צדיקים שאינם מאמינים" - חסרה היא את יטביעות העין, ודומה שאפילו אלף יסימנים מובהקים לא יעזרו לה. זהו הפער המכאיב בין הצדקות הפרטית לבין עבודת ד' הכללית, שעשה את ההבדל בין עשרת המרגלים לבין יהושע וכלב. הוא העושה את העיוורון של עבדי ד', ומוליד את קטנות האמונה המסוגלת לא להכיר בנס ולבוז ליום קטנות; והדברים ארוכים ויגעים, ובעיקר מדאיבים.

כשהמצב קשה, יש המתמוטטים, מתייאשים ופורשים⁷. קשה לבוא אליהם בטרונאי. אבל יש העומדים סביב המתאמצים לפעול עם א-ל ומנסים לרפות את הלב והידיים. זה כבר עניין אחר חמור ומסוכן, במיוחד אם הם תלמידי חכמים.

תפקידם של תלמידי חכמים הוא לזקוף את גוום של ישראל ולשאת את ראשם, לעודדם ולאמצם, להפגישם עם שגב מעלתם העצמית ולהציב בפניהם את אופקי התעלותם וגאולתם. בשעות

5. לצערי, איני חש את המצוקה הזו בוקעת מתוך דבריו של הכותב. הצער בצרת הדור והכאב את כאבו, הוא כרטיס הכניסה לסוגיה הזו. ועיי ריש מאמר הדור, ואכמ"ל.

6. אם תורשה לי הערה אישית, במישור של דרך ארץ שקדמה לתורה. מי שלא חווה את הכאב הנורא של יום הזיכרון, ואת האחדות והסולידריות העמוקה שהוא מעצים, מי שלא חווה את השמחה העמוקה של יום העצמאות, ואת התרוננות החיים שבו, מי שנגינת 'התקוה' אינה מעבירה רעד וצמרמורת בגופו, ודגל ישראל המורם אינו מפעים אותו ומחיש את דופקו - אכן לא יבין זאת.

7. עיי מאמרי הראייה ח"א עמי 72-73, 'להוסיף אומץ'.

קשות בפרט, נחלצים הם להביט בעין טובה-מעמיקה, ללמד ולדון, להכריע ולהעלות את ישראל לכף זכות.

איננו תמימים, ובוודאי לא הזויים. יודעים אנו את קושי המצב ואת סכנת התהליכים שבהם נתונה החברה והמדינה, וכואבים אותם עד מאד; אבל יודעים אנו להביט בדברים גם בפרספקטיבה ההיסטורית הרחבה ולראות את התמונה השלמה, שבה רב האור מן החשך, כיתרון החיים מן המוות והחירות מן העבדות. זוכרים אנו את שלימדונו חז"ל ורבותינו על דרכה של גאולת היקמעה קמעא. על כן איננו מתכוננים להתייאש גם אל מול היאמרו לנו לכוף, והיהתפכחנו מבית, אלא להמשיך לעבוד ולתקן ככל יכולתנו, מבפנים ולא מבחוץ, יחד עם כל ישראל ולשם כל ישראל; וכל זה - כאמור - ממקור אמונת נצחנו ועתנו⁸.

אמונה אינה היגד על המציאות שבפועל, אלא זיהוי הרצוי (שבאמת, הוא המצוי האמיתי העמוק, גם אם עדיין לא התממש בפועל), והשתוקקות וחתירה אליו. אמונה אינה עמדה סבילה, אלא פועלת ויוצרת, מתוך לקיחת אחריות, גבורה ותבונה. חכמת האמונה היא ראיית העומד להיוולד, והאמונה עצמה היא אמונת היילוד. הקשיים והסיבוכים שבתהליך הלידה, אינם בלתי צפויים, הם נושא להתמודדות ולא סיבה לייאוש. "האני אשביר ולא אוליד, יאמר ד'; אם אני המוליד ועצרתי אמר א-להיך".

מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו, ולא ימס את לבב אחיו כלבבו.
ואתם הדבקים בדי א-להיכם חיים כולכם היום.
חזק ונתחזק בעד עמנו וערי א-להינו ודי יעשה הטוב בעינינו.

ואומר:

עבדו את ד' ואת עמו ישראל.

8. מאמר זה הוא תגובה, לכן הוא בעיקרו שלילי, והאמירה החיובית בו היא תמציתית. קרואים אנו לבירור עמוק ויסודי של עמדתנו, ולהצגה שיטתית, מקפת ומפורטת שלה.